

АНОТАЦІЯ

Оксанюк О. А. Режим окремого проживання подружжя в сімейному праві – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню юридичної природи інституту окремого проживання подружжя, правових підстав для його встановлення та припинення, правових наслідків, які наступають у зв'язку із встановленням або припиненням режиму окремого проживання подружжя, дослідженню відповідного зарубіжного та історичного досвіду.

У роботі розроблено концепцію сучасного розуміння правового режиму окремого проживання подружжя, виявлення основних теоретичних та прикладних проблем даного сімейно-правового інституту, а також сформовано наукові висновки та пропозиції стосовно вдосконалення чинного сімейного законодавства у даній галузі дослідження.

В роботі проведено аналіз теоретико-правових проблем визначення режиму окремого проживання подружжя у сімейному праві; з'ясовано поняття, основні риси та правова природа режиму окремого проживання подружжя в сімейному праві в контексті його співвідношення із суміжними правовими поняттями сімейного права; проаналізовано особливості встановлення, зміни та припинення режиму окремого проживання подружжя, в тому числі в судовому та договірному порядку; з'ясовано основні наукові підходи до класифікації та визначено зміст майнових юридичних наслідків режиму окремого проживання подружжя; розкрито зміст правових наслідків немайнового характеру у разі встановлення режиму окремого проживання подружжя; запропоновано науково-обґрунтовані пропозиції по вдосконаленню норм сімейного законодавства, якими врегульовано питання режиму окремого проживання подружжя в сімейному праві.

У дисертаційному дослідженні вперше:

1) визначено поняття «окреме проживання подружжя» як стан шлюбних відносин, який виникає у зв'язку із фактичним припиненням шлюбних відносин без встановлення режиму окремого проживання подружжя (фактична сепарація) або із встановленням режиму окремого проживання подружжя судом (юридична сепарація) з метою збереження шлюбу і виступає як альтернатива розірванню шлюбу, коли подружжя фактично припиняє ведення спільного господарства, бюджету, проживання, однак зберігає статус подружжя у відносинах з дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, іншими учасниками сімейних відносин, в тому числі органами державної влади, місцевого самоврядування;

2) запропоновано встановити перелік підстав, які свідчать про неможливість або небажання подружжя проживати спільно у сімейному законодавстві, зокрема доповнити ст. 119 Сімейного кодексу України такими причинами, як: алкоголізм, наркоманія подружжя, подружня зрада, загроза життю та здоров'ю одного з подружжя або дітей у зв'язку із протиправними діями іншого з подружжя, а також тривала (понад рік) відсутність одного з подружжя з об'єктивних причин (в тому числі через відбування покарання за вчинення кримінального правопорушення), що дозволить краще захистити права подружжя та зменшить суб'єктивний чинник при визначенні правомірності встановлення режиму окремого проживання подружжя;

3) запропоновано передбачити державну реєстрацію встановлення та припинення режиму окремого проживання подружжя у Реєстрі окремого проживання подружжя, органами державної реєстрації актів цивільного стану у разі встановлення або припинення режиму сепарації судовим рішенням або нотаріусом у разі встановлення або припинення режиму сепарації відповідним договором про окреме проживання;

4) запропоновано передбачити можливість визнання встановлення або припинення режиму окремого проживання фіктивним з тих самих причин, які передбачені у ст. ст. 40 та 108 Сімейного кодексу України для визнання фіктивним укладення шлюбу та його розірвання, а також визначити правові

наслідки фіктивності, з урахуванням відповідних положень ст. 45 та 46 Сімейного кодексу України.

У роботі удосконалено:

5) поняття режиму окремого проживання подружжя як правового режиму, що встановлений судом, на підставі спільної заяви подружжя, позову одного з них, укладеного договору про окреме проживання (сепараційного договору), у зв'язку із неможливістю та/або небажанням подружжя або одного з них спільно проживати та підтримувати шлюбні відносини (які однак не припиняються остаточно і продовжують існувати з метою реалізації взаємних прав та обов'язків подружжя, в тому числі у їх відносинах з іншими учасниками сімейних відносин), який встановлюється на певний строк або безстроково, може бути припинений судом або із спільної ініціативи подружжя і передбачає виникнення ряду правових наслідків, притаманних припиненню шлюбу, передусім у майновій сфері та у сфері визначення походження дитини;

б) існуючий в юридичній доктрині підхід щодо змісту юридичної сепарації як форми захисту інтересів подружжя у майновій сфері, зважаючи на дію презумпції роздільності майна, набутого в період сепарації та блокування презумпції шлюбного походження дитини, народженої через 10 місяців після встановлення режиму окремого проживання подружжя;

7) перелік ознак режиму окремого проживання подружжя, таких як: а) загальні, які спільні для сепарації та припинення шлюбу (в аспекті правових наслідків, визначених у ст. 120 Сімейного кодексу України та інших наслідків, які передбачені законодавством зарубіжних держав, якими найчастіше є припинення права на спадкування щодо майна померлого подружжя, права на утримання з боку іншого подружжя, а в окремих випадках – права проживання у сімейному житлі) та спільні для сепарації та зареєстрованого шлюбу (в аспекті збереження усіх взаємних прав та обов'язків подружжя, крім визначених у ст. 120 Сімейного кодексу України, та статусу подружжя у сімейних відносинах із дітьми, іншими учасниками сімейних відносин та третіми особами); б) спеціальні (наявність особливих підстав для його встановлення та припинення; змішаний характер встановлення та припинення

режиму окремого проживання подружжя; встановлення режиму окремого проживання подружжя є підставою призупинення шлюбних відносин на певний час, однак таке призупинення може стосуватися не усіх шлюбно-сімейних відносин, а лише певної їх частини; строковий характер дії правового режиму окремого проживання подружжя);

8) перелік фактичних підстав встановлення режиму окремого проживання подружжя, зокрема визначено такі причини, які свідчать про неможливість та/або небажання подружжя проживати спільно: відсутність спільних життєвих цілей та сімейних інтересів, що унеможлиблює спільне сімейне життя та шлюбні відносини, тривале окреме проживання, відсутність ведення спільного господарства, наявність різних поглядів на життя, відсутність взаєморозуміння у сім'ї, відсутність ведення спільного господарства, відсутність бажання надалі проживати разом, сімейні суперечки і конфлікти, що призвело до напружених відносин, відсутність наміру поновити спільне проживання, зловживання одним із подружжя спиртними напоями, відсутність інтересу до виховання власної дитини, сварки та фізичне насилля до іншого з подружжя;

9) поняття та природи поновлення сімейних відносин в аспекті дисертаційного дослідження, яке слід розуміти як фактичне припинення режиму окремого проживання подружжя через повернення до спільного проживання та спільної реалізації сімейних прав та обов'язків, які належать їм як подружжю; в той же час, поновлення сімейних відносин може свідчити про фактичне припинення сепарації, однак не про її припинення відповідно до ч. 2 ст. 120 Сімейного кодексу України, крім випадків, якщо таке поновлення відбулося одночасно повідомленням нотаріуса у разі, якщо підставою для встановлення відповідного режиму став договір про окреме проживання;

У дисертації дістало подальшого розвитку:

10) положення щодо можливості встановлення режиму окремого проживання подружжя через прийняття судом рішення за позовом подружжя, а у разі спільної позиції щодо можливості запровадження сепарації – через укладення договору про окреме проживання, який підлягає нотаріальному

посвідченню та державній реєстрації і в якому визначають особливості реалізації правових наслідків, визначених ст. 120 Сімейного кодексу України, а також визначаються й інші правові наслідки, в тому числі позбавлення права на утримання та/або спадкування у разі, якщо причиною для встановлення відповідного правового режиму стало фізичне або психічне насильство одного подружжя щодо іншого; визначення порядку користування сімейним житлом; визначення особливостей виховання дитини подружжям, в тому числі тим з подружжя, яке проживатиме окремо. При цьому, слід погодитися із висловленою думкою у правовій доктрині, що порядок припинення режиму окремого проживання має перебувати у прямій залежності з порядком його встановлення;

11) положення про можливість втрати права на утримання та на спадкування у разі встановлення режиму окремого проживання подружжя в частині можливості такої втрати за рішенням суду у разі, якщо причиною для встановлення відповідного правового режиму стало фізичне або психічне насильство одного подружжя щодо іншого;

12) положення про часові рамки перебування подружжя у режимі окремого проживання подружжя, які залежать від часу набрання законної сили відповідним судовим рішенням або від часу державної реєстрації договору про окреме проживання, а також може зумовлюватися рядом інших юридичних фактів, таких як смерть одного з подружжя, розірвання шлюбу або його припинення з інших підстав, закінчення строку, на який встановлювався режим окремого проживання договором про окреме проживання або судовим рішенням про встановлення відповідного правового режиму;

13) дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання підстав та правових наслідків режиму окремого проживання подружжя у державах Європейського Союзу, суміжних з Україною держав та США, в частині можливості врахування зарубіжного досвіду в сімейному законодавстві України;

14) дослідження змісту законодавства, яке діяло на українських землях і врегульовувало режим окремого проживання подружжя в частині наукового

дослідження періоду дії законодавства Російської та Австро-Угорської імперії, а також держав, до складу яких входили західноукраїнські землі в період 20-30-х років ХХ ст.

Ключові слова: шлюб; режим окремого проживання подружжя; фактична сепарація; юридична сепарація; правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя; сім'я; сімейні відносини; майно, набуте в період сепарації; походження дитини.

SUMMARY

Oksaniuk O. A. Regime of separate residence of spouses in family law. – Qualifying scientific work on the manuscript.

The dissertation on obtaining a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 Law. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law of the Khmelnytskyi Oblast Council, Khmelnytskyi, 2021.

The dissertation is devoted to the study of the legal nature of the institution of separate residence of the spouses, the legal grounds for its establishment and termination, the legal consequences arising in connection with the establishment or termination of separate residence of the spouses, the study of relevant foreign and historical experience.

The concept of modern understanding of the legal regime of separate residence of spouses, identification of the main theoretical and applied problems of this family law institute is developed, also scientific conclusions and offers concerning improvement of the current family legislation in this field of research are formed.

The analysis of theoretical and legal problems of determining the regime of separate residence of spouses in family law is carried out in the work; the concepts, main features and legal nature of the regime of separate residence of the spouses in family law in the context of its relationship with related legal concepts of family law are clarified; the peculiarities of establishing, changing and terminating the regime of separate residence of the spouses are analyzed, including in court and by contract; the main scientific approaches to the classification are clarified and the content of the

property legal consequences of the regime of separate residence of the spouses is determined; the content of legal consequences of non-material nature in case of establishing the regime of separate residence of the spouses is revealed; scientifically substantiated proposals for improving the norms of family law are proposed, which regulate the issue of the regime of separate residence of spouses in family law.

For the first time it is proposed in the dissertation:

1) the concept of "separate residence of the spouses" is defined as a state of marital relations that arises in connection with the actual termination of marital relations without establishing a regime of separate residence of the spouses (actual separation) or with the establishment of a separate residence of the spouses by court (legal separation) marriage and acts as an alternative to divorce, when the spouses actually terminate the joint household, budget, residence, but retains the status of the spouses in relations with children, other family members and relatives, other participants in family relations, including public authorities, local municipality;

2) it is proposed to establish a list of grounds that indicate the impossibility or unwillingness of the spouses to live together in family law, in particular to supplement Art. 119 of the Family Code of Ukraine for such reasons as: alcoholism, drug addiction of spouses, adultery, threat to life and health of one of the spouses or children in connection with illegal actions of the other spouse, as well as prolonged (over a year) absence of one of the spouses for objective reasons (including through serving a sentence for a criminal offense), which will better protect the rights of spouses and reduce the subjective factor in determining the legality of establishing a regime of separate residence of the spouses;

3) it is proposed to provide for state registration of establishment and termination of separate residence of spouses in the Register of separate residence of spouses, bodies of state registration of civil status in case of establishment or termination of separation by court decision or notary in case of establishment or termination of separation by relevant separate residence agreement;

4) it is proposed to provide for the possibility of recognizing the establishment or termination of the regime of separate residence as fictitious for the same reasons as provided in Art. Art. 40 and 108 of the Family Code of Ukraine to recognize the

fictitious conclusion of a marriage and its dissolution, as well as to determine the legal consequences of fictitiousness, taking into account the relevant provisions of Art. 45 and 46 of the Family Code of Ukraine.

The following statements are improved in the thesis:

5) the notion of the regime of separate residence of the spouses as a legal regime established by the court, on the basis of a joint application of the spouses, a claim of one of them, a separate residence agreement (separation agreement), due to impossibility and / or unwillingness of the spouses or one of to live together and maintain a marital relationship (which, however, does not end permanently and continues to exist in order to realize the mutual rights and obligations of the spouses, including in their relations with other participants in the family relationship), which is established for a fixed term or indefinite terminated by a court or on the joint initiative of the spouses and provides for the emergence of a number of legal consequences inherent in the dissolution of marriage, especially in the field of property and in determining the origin of the child;

6) the existing approach in legal doctrine on the content of legal separation as a form of protection of spouses' interests in the property sphere, taking into account the presumption of separation of property acquired during separation and blocking the presumption of marital origin of a child born 10 months after the establishment of separate residence;

7) a list of features of the regime of separate residence of the spouses, such as:
a) common, which are common to separation and termination of marriage (in terms of legal consequences defined in Article 120 of the Family Code of Ukraine and other consequences provided by foreign legislation termination of the right to inherit the property of the deceased spouse, the right to maintenance by the other spouse, and in some cases - the right to live in family housing) and common to separation and registered marriage (in terms of preserving all mutual rights and responsibilities of spouses, except certain in Article 120 of the Family Code of Ukraine, and the status of spouses in family relations with children, other participants in family relations and third parties); b) special (there are special grounds for its establishment and termination; mixed nature of the establishment and termination of the regime of

separate residence of the spouses; the establishment of the regime of separate residence of the spouses is the basis for suspension of marriage for some time, but such suspension may not apply to all marital relations only a certain part of them, the term nature of the legal regime of separate residence of the spouses);

8) a list of factual grounds for establishing a regime of separate residence of the spouses, in particular, the following reasons that indicate the impossibility and / or unwillingness of the spouses to live together: lack of common life goals and family interests, which prevents joint family life and marital relations, cohabitation, different views on life, lack of mutual understanding in the family, lack of cohabitation, lack of desire to continue living together, family disputes and conflicts, which led to tense relations, lack of intention to resume cohabitation, alcohol abuse by one of the spouses drinks, lack of interest in raising their own child, quarrels and physical violence against the other spouse;

9) the concept and nature of the resumption of family relations in the aspect of dissertation research, which should be understood as the actual termination of the regime of separate residence of spouses through return to cohabitation and joint realization of family rights and responsibilities belonging to them as spouses; at the same time, the resumption of family relations may indicate the actual termination of separation, but not its termination in accordance with Part 2 of Art. 120 of the Family Code of Ukraine, except in cases where such renewal took place simultaneously with the notification of a notary in the event that the basis for the establishment of the relevant regime was a contract of separate residence;

It has received the further development in the dissertation:

10) provisions on the possibility of establishing a regime of separate residence of the spouses through the court's decision on the spouse's claim, and in the case of a common position on the possibility of separation - through the conclusion of a separate residence agreement, which is subject to notarization and state registration. defined in Art. 120 of the Family Code of Ukraine, as well as other legal consequences are determined, including deprivation of the right to maintenance and / or inheritance if the reason for establishing the appropriate legal regime was physical or mental violence of one spouse against another; determining the order of use of

family housing; determining the peculiarities of raising a child by a spouse, including those from a spouse who will live separately. At the same time, one should agree with the opinion expressed in the legal doctrine that the procedure for terminating the regime of separate residence should be in direct dependence with the procedure for its establishment;

11) provisions on the possibility of losing the right to maintenance and inheritance in case of establishing the regime of separate residence of the spouses in terms of the possibility of such loss by court decision if the reason for establishing the appropriate legal regime was physical or mental violence of one spouse against another;

12) provisions on the time frame of the spouses' separate residence of the spouses, which depend on the time of entry into force of the relevant court decision or the time of state registration of the separate residence agreement, and may be conditioned by a number of other legal facts, such as the death of one spouse, divorce or termination of marriage on other grounds, expiration of the term for which the regime of separate residence was established by the agreement on separate residence or the court decision on establishment of the corresponding legal regime;

13) study of foreign experience in the legal regulation of the grounds and legal consequences of the regime of separate residence of spouses in the European Union, neighboring countries with Ukraine and the United States, in terms of the possibility of taking into account foreign experience in family law of Ukraine;

14) study of the content of legislation that operated on Ukrainian lands and regulated the regime of separate residence of spouses in terms of scientific study of the period of legislation of the Russian and Austro-Hungarian Empires, as well as states that included Western lands in the 20-30s of the twentieth century Art.

Key words: marriage; the regime of separate residence of the spouses; actual separation; legal separation; legal consequences of establishing the regime of separate residence of the spouses; family; family relationships; property acquired during the separation period; the origin of the child.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Оксанюк О. А. Еволюція правового регулювання режиму окремого проживання подружжя за сімейним законодавством, що діяло на українських землях. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3-4 (75-76). С. 200-206.

2. Оксанюк О. А. До питання про підстави та правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя в сімейному праві України. *Art and Science*. 2021. Vol. 2. С. 112-124.

3. Оксанюк О. А. До питання про порядок встановлення, зміни та припинення режиму окремого проживання подружжя у сімейному праві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1 (25). С. 94-99.

4. Оксанюк О. А. До питання про особливості захисту прав подружжя у справах про встановлення режиму окремого проживання подружжя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. № 64. С. 155-158.

5. Оксанюк О. А. До питання про поняття та ознаки режиму окремого проживання подружжя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 94-96.

6. Оксанюк О. А. До питання про права, які виникають із режиму окремого проживання подружжя у сімейному праві. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації» (м. Хмельницький, 17 травня 2019 року). [у 2-х част.]. Частина 1. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. С. 48-50.

7. Оксанюк О. А. До питання про режим окремого проживання подружжя за законодавством окремих зарубіжних держав. *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Вісімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 25 жовтня 2019 року). Хмельницький:

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. С. 278-281.

8. Оксанюк О. А. До питання про правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя за законодавством України. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 180-182.

9. Оксанюк О. А. До питання про припинення режиму окремого проживання подружжя за законодавством України. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали V Міжнародної науково-практичної on-line конференції* (м. Суми, 20-21 травня 2021 р.). Суми: Сумський державний університет, 2021. С. 267-268.

10. Оксанюк О. А. Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя в аспекті правовідносин між батьками та дітьми. *Правове регулювання суспільних відносин: перспективні напрями на шляху до сталого розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 14-15 травня 2021 р.). К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2021. С. 48-50.

11. Оксанюк О. А. Права дитини в контексті встановлення режиму окремого проживання подружжя. *Права людини в сучасному світі: проблеми теорії та практики: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Двадцяті осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 1 жовтня 2021 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 157-159.